

Світлана КОВАЛЬ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКУ

Розглянуто теоретичні основи фінансових ресурсів банку. Проаналізовано систему наукових поглядів на тлумачення понять “ресурсна база”, “банківський капітал”, “ресурсний потенціал”. Запропоновано власне трактування змісту поняття “фінансові ресурси банку”.

Надійна банківська система – одна з важливих умов забезпечення фінансової стабільності держави, сталого економічного розвитку та загального добробуту, оскільки вона забезпечує рух фінансових ресурсів, без яких функціонування ринкового господарства неможливе. Виступаючи посередниками у перерозподілі капіталів шляхом трансформації тимчасово вільних коштів у інвестиції, банки істотно підвищують загальну ефективність виробництва. Необхідною умовою стабільної діяльності банку є наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів. Тому дослідження теоретичних засад фінансових ресурсів банку має визначальне значення як для розвитку вітчизняної фінансової науки, так і для вдосконалення банківської практики. Світова фінансова криза призвела до банкрутства та погіршення фінансового стану провідних банківських установ. Відтак функціонування вітчизняних банків у нинішніх умовах вимагає особливої уваги до формування фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення стабільного розвитку банківської системи України та економіки країни загалом.

Питання, пов'язані з ресурсним забезпеченням банківської діяльності, досліджу-

вали зарубіжні та вітчизняні вчені: П. Роуз [1], Н. Антонов [2], В. Кисельов [3], В. Колесніков [4], І. Лаврушин [5], М. Пессель [2], М. Алексеєнко [6], Г. Азаренкова [7], О. Васюренко [8], Л. Костирко [9], А. Мороз [10] та ін. Віддаючи належне існуючим дослідженням, та не применшуючи їх вагомості, варто зазначити, що серед науковців нема єдиного підходу до визначення фінансових ресурсів банку, допускається підміна таких понять як “ресурси банку” і “банківські ресурси” тощо.

Мета статті полягає в тому, щоб узагальнити підходи до тлумачення фінансових ресурсів банку та запропонувати власне трактування.

Вихідною точкою дослідження суті фінансових ресурсів банку є осмислення основних понять. Термін “фінансові ресурси банку” містить три поняття: “ресурси”, “фінанси” і “банк”. Поняття “ресурси” походить з французької мови й укладачі словника іншомовних слів трактують його як матеріальні засоби, цінності, запаси, кошти, які у разі потреби можна використати [11, 586]. Категорія “фінанси” є складною та багатогранною і відображає економічні відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом ВВП, тому прикметник “фінансові” дає

зможу виокремити один з видів ресурсів та конкретизувати логіку дослідження (рис. 1).

Термін "ресурси" є найбільш загальним і охоплює, крім фінансових, матеріальні, трудові й інформаційні ресурси (рис. 1). Дане дослідження стосується винятково фінансових ресурсів, які формуються як на рівні держави (макрорівень), так і на рівні суб'єктів господарювання (мікрорівень).

В економічній літературі не існує єдиного підходу до визначення суті фінансових ресурсів. Так, російський вчений В. В. Бочаров вбачає у фінансових ресурсах матеріальну основу фінансів, що формують фінансовий потенціал будь-якого економічного суб'єкта, створюючи сприятливі умови для його виробничого та науково-технічного зростання [12, 18]. Таке трактування характеризує взаємозв'язок між категорією "фінанси" та поняттям "фінансові ресурси", які забезпечують умови для ефективної діяльності економічних суб'єктів.

Близьким за суттю є визначення К. В. Павлюк, яка розглядає фінансові ресурси як матеріальне виявлення розподільчих та перерозподільчих відносин: грошові

нагромадження і доходи, що створюються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб [13, 24]. У поданому визначенні основна увага акцентується на формі вияву, джерелах формування та цільовому призначенні фінансових ресурсів, які формуються на стадії розподілу і перерозподілу ВВП.

Інші вітчизняні економісти, зокрема О. М. Бандурка та М. Я. Коробов, розвивають ідеї К. В. Павлюк і доповнюють вищеведене трактування в контексті визначення рівнів формування фінансових ресурсів. Інакше кажучи, на їхню думку, фінансові ресурси – це централізовані та децентралізовані грошові фонди цільового призначення [14, 19]. Згадані дослідники наголошують, що формування та використання фінансових ресурсів відбувається як на макро-, так і на мікрорівні. Тобто, фінансові ресурси залежно від рівня їхнього формування та використання поділяються на централізовані, що перебувають у розпорядженні держави,

Рис. 1. Логічна схема дослідження поняття "фінансові ресурси банку"

окремих адміністративно-територіальних одиниць та децентралізовані, які створюються і витрачаються окремими суб'єктами господарювання.

Необхідність розмежування на теоретичному рівні досліджуваного поняття на "фінансові ресурси держави" та "фінансові ресурси підприємств" в умовах реформування економіки в Україні та з метою підвищення ефективності управління ними обґрунтовує В. М. Колеснікова. Запропоноване трактування спирається на механізм розподілу внутрішнього валового продукту. При цьому науковець уточнює, що фінансові ресурси державного сектора представлені державним та місцевими бюджетами, державними цільовими фондами, які формуються за рахунок обов'язкових внесків і зборів. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання перебувають у розпорядженні власників підприємства й акумулюються у статутному фонді, фонді заробітної плати, а також можуть залучатися у вигляді позик та інвестицій [15, 70]. В. М. Колеснікова чітко розмежує рівні формування, однак вона обмежується фондовою формою вивау фінансових ресурсів.

Враховуючи вищевикладені визначення, важливо вказати на існування різних підходів до визначення фінансових ресурсів, але практично всі вчені визнають поділ фінансових ресурсів залежно від рівня обслуговування економічних процесів на такі, що формуються на державному рівні та на рівні суб'єктів господарювання, оскільки вони суттєво відрізняються методами формування і напрямками використання.

На формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання кардинально впливає специфіка їхньої діяльності. Так, банківські установи можна розглядати в двох площинах: з одного боку, вони виступають як суб'єкти господарювання, які для забезпечення діяльності во-

лодіють відповідними фінансовими ресурсами, а з іншого – як фінансові інститути, що беруть участь у перерозподілі вільних фінансових ресурсів. Головне призначення банку полягає в акумулюванні тимчасово вільних грошових коштів та наданні їх у кредит. Приймаючи вклади, банк здійснює перерозподіл залучених коштів, забезпечуючи цим власні доходи, доходи вкладників і сприяючи, таким чином, розміщенню фінансових ресурсів в економіці.

Разом з високим рівнем досліджень проблематики банківської діяльності у науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення фінансових ресурсів банку. Особлива полярність поглядів спостерігається в українських та західних вчених.

У наукових працях провідних економістів Заходу не вживається термін "фінансові ресурси банку". Так, Едвін Дж. Долан, досліджуючи джерела грошових коштів банку, пропонує звернутись "до правого боку банківського балансового звіту", де відображені депозити, позики й акціонерний капітал банку [16, 124].

Аналогічний підхід використано у науковій праці "Коммерческие банки" за редакцією Е. Ріда, Р. Коттера й Е. Гілла, де вивчення основ банківської справи пропонується почати з розгляду основних груп статей балансу банку. Основні джерела грошових коштів наводяться як складові пасиву балансу, особливу увагу зосереджено на питаннях, пов'язаних з управлінням пасивними операціями банку [17, 16].

Англійські економісти Д. Полфреман та Ф. Форд також зосереджують увагу винятково на пасивних операціях, при цьому термін "фінансові ресурси банку" не застосовується. Пасиви розглядаються у розрізі статей балансу банку як джерела коштів, які банк використовує в процесі здійснення своєї діяльності. Згадані науковці виокремлюють два основних джере-

ла ресурсів: кошти власників (акціонерів) і вкладників [18, 102].

Відомий американський вчений П. Роуз розглядає пасиви й акціонерний капітал банку як сукупні кошти з відповідних джерел, які забезпечують банку необхідну купівельну спроможність для придбання активів. При цьому згаданий вчений до пасивів банку зараховує лише депозити, що належать різним споживачам, і не депозитні запозичення на ринках грошей та капіталу; акціонерний капітал він розглядає як довгострокові кошти, вкладені власниками у банк [1, 98–99].

Власне кажучи, у працях вчених Заходу не використовується поняття “фінансові ресурси банку”, а натомість досліджуються джерела коштів, що забезпечують банківську діяльність з точки зору бухгалтерського обліку та з позиції управління пасивами.

Проведений аналіз вітчизняної та російської економічної літератури свідчить про певну термінологічну неузгодженість у трактуванні сутності досліджуваного поняття, оскільки фінансові ресурси банку часто ототожнюються з близькими за звучанням термінами “банківські ресурси”, “ресурсна база банку” і “банківський капітал”.

Тлумачення банківських ресурсів, яке запропонували російські дослідники Н. Г. Антонов та М. А. Пессель, близьке до позиції західних економістів, оскільки вони на перше місце ставлять пасиви й ототожнюють їх з ресурсами банку: “Пасиви – це за суттю ресурси банків... Пасиви комерційного банку формуються в процесі здійснення пасивних операцій” [2, 97]. На нашу думку, це визначення недостатньо повно розкриває суть ресурсів банку. Справді, пасивні операції банківських установ, що здійснюються у формі відрахувань від прибутку банку на формування або збільшення власного капіталу, отримання кредитів, від інших юридичних осіб (позики, що надають-

ся іншими банками), депозитних операцій (операцій банку із залучення коштів юридичних і фізичних осіб), є основними джерелами формування банківських ресурсів, але недоцільно визначати одне поняття через інше.

Прихильником бухгалтерського підходу є В. І. Колесніков, який поділяє позицію Н. Г. Антонова та М. А. Песселя, зазначаючи, що банківські ресурси формуються у результаті проведення банками пасивних операцій і відображаються у пасиві балансу банку. Однак він уточнює визначення в частині джерел формування, напрямків та мети використання: до банківських ресурсів належать власні кошти банків, залучені та запозичені кошти, сукупність яких використовується для здійснення банком активних операцій, тобто розміщення мобілізованих ресурсів з метою отримання доходу [4, 132].

Російський дослідник І. О. Лаврушин, трактуючи суть ресурсів банків, пропонує відобразити джерела їхнього формування та напрямки використання: власні капітали та фонди банків, а також кошти, залучені банками у процесі пасивних і активно-пасивних операцій (у частині перевищення пасиву над активом), що використовуються для активних операцій банків [5, 120].

Провідні українські науковці А. Н. Мороз, М. І. Савлук, В. В. Глущенко, Н. А. Кизим, В. С. Стельмах тлумачать ресурси банку як сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні та використовуються для виконання активних операцій [10; 19]. Таке визначення є доволі лаконічним і певною мірою має багато спільного з визначенням фінансових ресурсів підприємств, але тут не вказано на джерела формування та напрямки використання фінансових ресурсів банку.

Враховуючи погляди вчених-економістів на суть банківських ресурсів та необхідність її конкретизації, відповідно до рин-

кових умов господарювання, пропонуємо розуміти банківські ресурси як сукупність власних, залучених та запозичених коштів, якими користується банк у процесі здійснення банківської діяльності.

При дослідженні суті фінансових ресурсів банку в економічній літературі можна простежити тлумачення цього поняття через близькі за змістом терміни, які науковці використовують як синоніми. Інакше кажучи, поняття “фінансові ресурси” ототожнюється з такими дефініціями як “ресурсна база”, “банківський капітал”, “ресурсний потенціал”.

Зокрема, у наукових працях Ж. М. Мартинюк спостерігаємо ототожнення та використання понять “ресурсна база” та “ресурси банків” як синонімів [20, 112].

Аналогічний підхід подано у праці Є. Б. Герасимової, яка тлумачить поняття “ресурсна база” через склад ресурсів банку, які виконують роль “фундаменту” банківської діяльності [21, 22].

Російський вчений-економіст А. Ю. Казак визначає ресурсну базу банку як частину грошового ринку, представлену сукупністю виведених з обігу коштів господарських суб'єктів і грошових доходів населення, що мобілізуються банком на умовах виникнення зобов'язання власності та боргу для подальшого розміщення серед юридичних і фізичних осіб, які потребують додаткових ресурсів з метою отримання прибутку [22, 173]. Таке тлумачення не можна вважати повним, оскільки не всі складові елементи ресурсної бази обертаються на грошовому ринку, в ньому йдеться переважно про залучені та запозичені кошти. Однак згаданий науковець конкретизує, що ресурсна база складається з двох основних груп коштів: власні кошти банку і його зобов'язання. На нашу думку, таке трактування терміну “ресурсна база” через складові банківських ресурсів є поверхневим.

У цьому контексті ми цілковито поділяємо думку М. Д. Алексеєнка, який проводить чітке розмежування понять. Він вважає, що термін “ресурсна база” характерний для розроблення стратегічних засад формування банківських ресурсів, тоді як термін “банківські ресурси” відображає кошти, що фактично вже перебувають у розпорядженні банків [6, 28]. Ресурсна база банку служить платформою для початку здійснення його діяльності і визначає її напрямки та обсяги. З іншого боку, ресурсна база є результатом діяльності банку і залежить від обсягу активних операцій, кредитної політики та рейтингу банку. Інакше кажучи, банківські ресурси – вужче поняття і основна складова ресурсної бази.

Що стосується терміну “банківський капітал”, то на думку О. Кириченка, він представляє собою сукупність грошових капіталів, які залучені банком і використовуються ним у вигляді банківських ресурсів для кредитно-розрахункових та інших операцій [23, 549]. Це визначення містить суперечливі твердження: з одного боку, банківський капітал розглядається як акумульовані винятково на позиковій основі грошові капітали і цілковито ототожнюється із залученими банківськими ресурсами, а з іншого – прирівнюється до банківських ресурсів.

У фінансовому словнику подано таке визначення: “Капітал банківський – сукупність грошових капіталів (власних і залучених коштів), якими оперує банк. Вкладений у банківську справу, він приносить банкові прибутки” [24, 208]. Це тлумачення вказує на складові банківського капіталу та його основну властивість, що відрізняє його від ресурсів банку – здатність приносити прибуток.

Близьке за змістом визначення банківського капіталу через грошові капітали, залучені з різних джерел, подає “Сучасний економічний словник”, але тут зазначено,

що банківський капітал є основою формування фінансових ресурсів банку [25, 31]. Укладачі цього словника характеризують фінансові ресурси банку як похідні від банківського капіталу, що, на нашу думку, є дискусійним твердженням.

Заслугує на увагу трактування банківського капіталу, подане в "Енциклопедії банківської справи України", як різновиду капіталу, який вкладається у банківське підприємство і в процесі функціонування приносить його власникам прибуток [26, 65]. Як бачимо, в усіх вищенаведених визначеннях науковці звертають увагу на те, що банківський капітал використовується у банківській діяльності з метою отримання прибутку.

Так, на думку І. А. Бланка, капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід. У цій своїй якості капітал може виступати ізольовано від виробничого фактора – у формі позичкового капіталу, який забезпечує формування доходів підприємства не у виробничій, а у фінансовій сфері його діяльності [27, 211].

Визначаючи суть капіталу, І. Т. Балабанов наголошує, що це частина фінансових ресурсів, яка, будучи задіяною в оборот, приносить доходи. Капітал – це гроші, призначені для отримання прибутку, позичковий капітал – це грошовий капітал, наданий у кредит на умовах поворотності і платності. На відміну від промислового капіталу позичковий капітал не вкладається у виробництво, а передається іншому підприємцю у тимчасове користування з метою отримання відсотків. У такому разі, позичковий капітал виступає як товар, а його ціною є відсотки [28, 54].

Таким чином, можемо стверджувати, що переливання банківських ресурсів здійснюється на кредитній основі, де ресурси є своєрідним товаром. Їхня споживча вартість полягає у властивості функціонувати як капітал і приносити дохід у формі позичкового відсотка.

Л. А. Костирко, Т. В. Пашенко і М. М. Агєєв характеризують капітал банку як сукупність власних та залучених коштів, що збільшуються в результаті банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових внесків з боку засновників, додаючи, що структура капіталу банку передбачає його поділ на дві складові частини: власний і залучений капітали банку [9, 35]. За основу цього тлумачення згадані вчені взяли джерела формування капіталу банку та виокремили його складові. Хоча у трактуванні згадано про банківську діяльність, але не зрозуміло, яка роль капіталу банку в її здійсненні та у формуванні прибутку.

На наш погляд, найбільш чітким і лаконічним є визначення М. Д. Алексєєнка, який стверджує, що банківський капітал – це грошові кошти та виражена у грошовій формі частка матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, які перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій з розміщення коштів і надання послуг з метою одержання прибутку [6, 31]. При цьому слід зауважити, що існування дефініції "банківський капітал" можливе лише у теоретичному плані, оскільки на практиці дуже важко здійснити розподіл банківських ресурсів на такі, що приносять і не приносять дохід.

Для розкриття поняття "ресурсний потенціал" доцільно звернути увагу на те, що поняття "ресурс" (від франц. "resources") трактується не лише як "засоби" і "запаси", а і як "можливості". Інакше кажучи, ресурсний потенціал банку можна розглядати не лише як наявні кошти, а й як можливі. Таким чином, ресурсний потенціал слід розуміти як можливості банку формувати свої фінансові ресурси. Власне, йдеться про не лише сформовані на певний момент часу, а й потенційно можливі ресурси, які, при збігу певних суб'єктивних і об'єктивних об-

ставин, банк може залучити на фінансовому ринку для проведення ефективної банківської діяльності. Ми приєднуємося до думки О. В. Васюренко, який визначає ресурсний потенціал банку як сукупність усіх фінансових коштів банку, що перебувають у його безпосередньому розпорядженні, і коштів, які можуть бути потенційно залучені банком унаслідок проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності або прирощені чи втрачені в разі проведення активних операцій [34, 63]. Ресурсний потенціал відображає динаміку формування фінансових ресурсів банку.

Інакше кажучи, поняття “ресурсний потенціал”, “банківські ресурси” і “банківський капітал” близькі за змістом, але вони не є синонімами. Пропонуємо звернутися до схеми, яка наочно відображає як взаємозв'язок, так і сутнісну відмінність цих понять (рис. 2).

Запропонований рис. 2 демонструє взаємозв'язок між поняттями “ресурсний потенціал”, “банківські ресурси” і “банківський капітал” та відображає відмінності

між ними. Поняття “ресурсний потенціал” стосується коштів банку, задіяних у банківську діяльність у певний момент часу, а також тих ресурсів, які потенційно можуть бути залучені банком. Банківські ресурси – це власні, залучені та запозичені кошти, які використовуються банківською установою, а банківський капітал – це та частина банківських ресурсів, які мають здатність приносити дохід. Отже, досліджувані дефініції не взаємозаперечують одна одну, а характеризують внутрішню суть банківських ресурсів у різних аспектах та вказують на те, що їх не можна застосовувати як синоніми.

Щодо визначення фінансових ресурсів банку слід зауважити, що іноді вчені-економісти розглядають їх на макрорівні, характеризуючи фінансові ресурси всієї банківської системи. Так, у праці “Управління ресурсною базою комерційного банку” автори Л. А. Костирко, Т. В. Пашенко і М. М. Агеев запропонували визначення, яке характеризує фінансові ресурси банку через грошові потоки: “Фінансові ресурси банку – це грошові і прирівняні до них потоки коштів, які знахо-

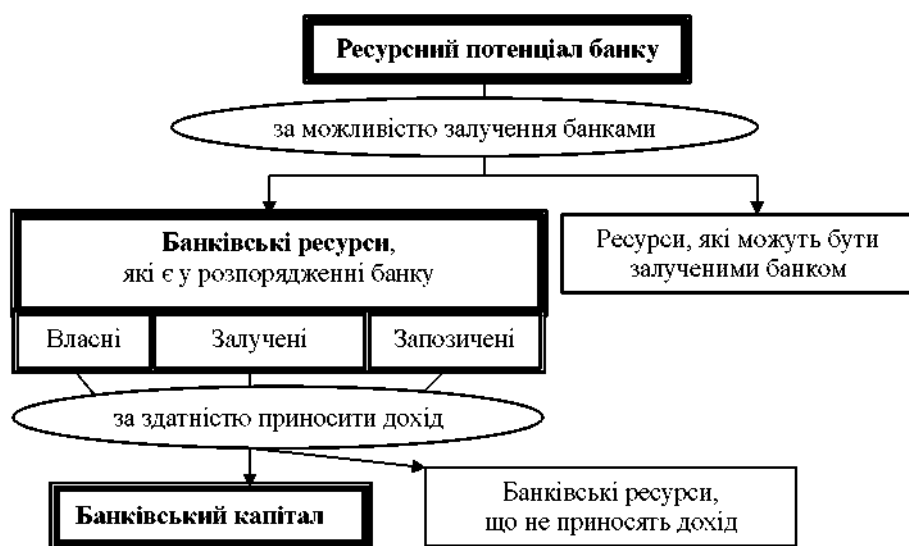

Рис. 2. Взаємозв'язок та відмінність понять “ресурсний потенціал банку”, “банківські ресурси”, “банківський капітал”

дяться в його розпорядженні і формуються у результаті розподілу і перерозподілу національного доходу і призначених для виконання фінансових зобов'язань та фінансування розширеного відтворення" [9, 22]. Основною відмінністю цього визначення від поданих вище є те, що згадані дослідники наголошують: фінансові ресурси банку формуються у процесі розподільчих і перерозподільчих відносин. Однак з цим визначенням фінансових ресурсів банку ми не погоджуємось з таких міркувань:

1) грошові потоки супроводжують всі етапи суспільного відтворення, а не лише стадії розподілу і перерозподілу;

2) грошові потоки формуються при переміщенні засобів платежу, тоді як фінансові ресурси – це кошти, що перебувають у розпорядженні певного суб'єкта господарювання.

Російський вчений В. В. Кисельов трактує фінансові ресурси банку, вказуючи на їхній склад (власні, залучені та запозичені кошти) і наголошує на складній структурі [3, 77]. На нашу думку, таке занадто спрощене тлумачення через складові елементи більше стосується банківських ресурсів і не розкриває суті фінансових ресурсів банку.

Г. М. Азаренкова зазначає, що банківські ресурси за своєю суттю є фінансовими ресурсами [7, 12]. Як бачимо, вона отожднює банківські та фінансові ресурси, наголошуючи, що в ієрархічній структурі ресурсного потенціалу першочергова роль відводиться саме фінансовим ресурсам, оскільки інші види ресурсів можуть бути придбані при достатньому обсязі фінансових ресурсів [7, 6–7].

Визначення, яке запропонував М. Д. Алексеєнко, вказує на форми вияву фінансових ресурсів, враховує особливості банківської діяльності і є детальнішим: фінансові ресурси – це сукупність грошових коштів і виражених у грошовій формі матері-

альних, нематеріальних та фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і можуть бути використані ними для здійснення активних операцій та надання послуг [6, 31]. Однак у цьому визначенні не вказано джерел формування та мету використання фінансових ресурсів банку. Крім цього, на нашу думку, не зовсім вдалим є трактування фінансових ресурсів банку (які з точки зору бухгалтерського обліку є пасивом балансу) за формою вияву як матеріальних, нематеріальних і фінансових активів.

Вивчивши різні точки зору вчених-економістів, зазначимо, що найбільш повним і обґрунтованим є визначення, яке запропонували О. В. Васюренко, Г. М. Азаренкова й І. М. Федосік. Воно вигідно відрізняється від інших конкретизацією джерел формування та мети використання, і, що важливо, у ньому наголошено на праві банку розпоряджатися ними. На думку згаданих вчених, фінансові ресурси банку – це сукупність власних, залучених і цільових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні й використовуються ним для здійснення визначеної банківської діяльності [30, 29; 8, 15]. Такий підхід до тлумачення фінансових ресурсів дає змогу розглядати їх у контексті не лише формування, а й використання коштів, що перебувають у безпосередньому розпорядженні банку, проте у цьому трактуванні не відображено основну характерну рису: фінансові ресурси формуються на стадії розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Дослідивши концептуальні підходи до тлумачення поняття "фінансові ресурси банку", що існують у вітчизняній, російській та західній фінансовій науці, доходимо висновку, що сьогодні не існує єдиного усталеного визначення його суті. Проте аналіз та узагальнення різних точок зору, які часто на альтернативних позиціях розкривають зміст поняття "фінансові ресурси банку",

дають змогу констатувати, що воно є багатогранним. Враховуючи напрацювання провідних вчених-економістів та висловлюючи власне бачення, вважаємо, що, розкриваючи економічний зміст фінансових ресурсів банку, необхідно враховувати такі аспекти:

- джерела формування;
- матеріальний вияв фінансових відносин;
- право користування;
- мету використання.

З огляду на вищезазначене, пропонуємо власне визначення: фінансові ресурси банку – це сукупність акумульованих з різних джерел коштів, які формуються у процесі розподільчих та перерозподільчих відносин і використовуються у банківській діяльності з метою отримання прибутку.

Література

1. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Предоставление финансовых услуг. Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 744 с.
2. Антонов Н. Г., Пессель М. А. Денежное обращение, кредит и банки. – М.: АО Финстанформ, 1995. – 272 с.
3. Киселев В. В. Управление банковским капиталом (теория и практика). – М.: ОАО "Изд-во "Экономика", 1997. – 256 с.
4. Банковское дело: Учебник для студ. / Под ред. проф. В. И. Колесникова, Л. П. Кроливецкой. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 480 с.
5. Банковское дело / Под ред. О. И. Лаврушина. – М.: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992. – 576 с.
6. Алексєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
7. Азаренкова Г. М. Фінансові ресурси та фінансові потоки (теоретичний аналіз): Монографія. – Харків: ПП Яковлева, 2003. – 103 с.
8. Васюренко Л. Ф., Федосік І. М. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз: Монографія. – Харків: ПП Яковлева, 2003. – 88 с.
9. Костырко Л. А., Пащенко Т. В., Агеев М. М. Управление ресурсной базой коммерческого банка. – Лузск: ВУГУ, 1999. – 235 с.
10. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., випр., і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д. е. н., проф. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – 438 с.
11. Словник іншомовних слів / За ред. чл. кор. АН УРСР О. С. Мельничука. – К.: Головаред. УРЕ АН УРСР, 1974. – 775 с.
12. Бочаров В. В. Коммерческое бюджетирование: Финансовые ресурсы. Системы управления финансами. – СПб: Питер, 2003. – 368 с.
13. Павлюк К. В. Фінансові ресурси держави: Монографія. – К.: НІОС, 1997. – 176 с.
14. Фінансова діяльність підприємства / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов, П. І. Орлов. – К.: Либідь, 1998. – 312 с.
15. Колесникова В. М. Теоретические аспекты финансовых ресурсов предприятия // Вісник ХДЕУ. – 2001. – № 4 (20). – С. 69–71.
16. Долан Э. Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика: Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. В. Лукашевича, М. Яйцева / Долан Э. Дж. – СПб: Санкт-Петербурга оркестр, 1994. – 496 с.
17. Коммерческие банки / Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл. – М.: СП "Космополис", 1991. – 501 с.
18. Полфреман Д., Форд Ф. Основы банковского дела: Учебник: Пер. с англ. А. Дорошенко. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 622 с.
19. Анализ и регулирование деятельности коммерческого банка / В. В. Глущенко, Н. А. Кизим, Чанг Хонгвен. – Харьков: Бизнес Информ, 2000. – 76 с.
20. Мартинюк Ж. М. Ресурсна база комерційних банків // Фінанси України. – 1998. – № 11. – С. 112–114.
21. Герасимова Е. Б. Анализ банковских ресурсов методом коэффициентов // Банковское дело. – 2003. – № 1 (115). – С. 22–25.

22. Финансы, денежное обращение и кредит: Уч. пособие / А. Ю. Казак и др.; Под ред. А. Ю. Казака. – Екатеринбург: РИФ "Солярис", 2001. – 361 с.
23. Банківський менеджмент / О. Кириченко, І. Гіленко, А. Ятченко. – К.: Основи, 1999. – 671 с.
24. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Сможенко. – 2-ге вид., випр. та доп. – Львів: Видавництво "Центр Європи", 1997. – 576 с.
25. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. М. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е изд., исправ. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 479 с.
26. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В. С. Стельмах та ін. – К.: Молодь: Ін Юре, 2001. – 680 с.
27. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. – Т. 1. – К.: Ника-Центр. Эльга, 2001. – 592 с.
28. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? – М.: Финансы и статистика, 1994. – 384 с.
29. Васюренко О. В., Федосік І. М. Ресурсний потенціал комерційного банку // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 58–64.
30. Васюренко О. В., Азаренкова Г. М. Фінансове управління потребує точного визначення окремих понять // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 28–31.